

دکتر غلامعلی حدادعادل، رئیس فرهنگستان زبان و ادب فارسی با بیان ضرورت توانمندسازی برنامه‌ریزان و مؤلفان کتاب‌های درسی، درباره وظایف آنان اظهار داشت: «اگر برنامه‌ریزان و مؤلفان کتاب‌های درسی زبان فارسی را درست تعلیم بدهند، نسل جدید هم به شیوه صحیح به یادگیری زبان فارسی می‌پردازد.»

سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی به عنوان مسئولان کتاب‌های درسی کشور با زبان سروکار دارید. کارشناس ریاضی هم که باشید، باید حرفتان را از طریق زبان منتقل کنید. وجه خاص زبان به کارشناسان زبان و ادبیات فارسی و وجه عام آن به همه معلمان مربوط می‌شود.»

رئیس فرهنگستان زبان و ادب فارسی ادامه داد: «زمانی که من در سازمان پژوهشی و برنامه‌ریزی آموزشی بودم، متوجه شدم که یکی از مشکلات، بی‌توجهی به زبانی است که مخاطبان می‌توانند بفهمند؛ یعنی دانش‌آموز نمره بیست می‌گرفت اما نمی‌توانست جوابی را که خودش به سؤالی داده بود، بفهمد. همه برنامه‌ریزان و مؤلفان کتاب‌های درسی باید این سؤال جدی را همیشه در ذهن داشته باشند که آیا این چیزی را که من می‌فهمم یا می‌نویسم مخاطبان نیز می‌فهمند. این سؤال باید دغدغه همه مؤلفان کتاب‌های درسی باشد.»

حدادعادل افزود: «برنامه‌ریزان و مؤلفان کتاب‌های درسی که در سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی کار می‌کنند، در کنار تخصص خود باید از توانایی‌های زبانی بیش از سایر افراد برخوردار باشند. در همه دنیا هم همین‌طور است و یکی از وظایف اصلی برنامه‌ریزان و مؤلفان درسی، ترویج زبان مادری و

**در نشست علمی
گروه آموزش زبان و ادبیات فارسی
با مؤلفان کتاب‌های درسی مطرح شد**

**حدادعادل:
تعلیم درست زبان فارسی،
کار مؤلفان کتاب‌های درسی است**

آزاده شاکری

رسمی کشور است. هیچ دستگاهی در کشور به اندازه سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی در تعلیم و ترویج زبان فارسی مؤثر نیست. اگر برنامه‌ریزان و مؤلفان کتاب‌های درسی زبان فارسی را درست تعلیم بدهند؛ نسل جدید هم به شیوه صحیح به یادگیری زبان فارسی می‌پردازد.»

وی درباره نقش فرهنگستان در کشور اظهار کرد: «زبان دائم در حال تحول است و هر تحولی مدیریت لازم دارد. فرهنگستان زبان و ادب فارسی برای این تأسیس شده است که وضعیت زبان را رصد کند و به نگرهبانی، تقویت و گسترش زبان فارسی در کشور بپردازد اما وقتی تأثیر کتاب‌های کل کشور را با کتاب‌های درسی مقایسه می‌کنیم، مشخص می‌شود که این تأثیر قطره‌ای است در برابر دریا.» رئیس فرهنگستان زبان و ادب فارسی در بخش دیگری

نخستین «نشست علمی گروه آموزش زبان و ادبیات فارسی با مؤلفان کتاب‌های درسی» در روز دوشنبه ۱۲ تیرماه سال ۱۳۹۱ با حضور برنامه‌ریزان و مؤلفان کتاب‌های درسی وزارت آموزش و پرورش و کارشناسان فرهنگستان زبان و ادب فارسی در محل فرهنگستان برگزار شد. دکتر غلامعلی حدادعادل، حجت‌الاسلام دکتر محی‌الدین بهرام محمدیان، احمد سمیعی‌گیلانی، حسین معصومی‌همدانی، شهین نعمت‌زاده، زهرا زندی‌مقدم و نسرین پرویزی در این نشست سخن گفتند. دکتر غلامعلی حدادعادل، نخستین سخنران این نشست علمی بود که ضمن بیان سوابق کاری خود در سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، درباره موضوع «فرهنگستان و کتاب‌های درسی» سخن گفت و اظهار کرد: «شما برنامه‌ریزان و مؤلفان

حجت‌الاسلام دکتر
حمیدیان:
مصوبات
فرهنگستان در
کتاب‌های درسی
اعمال می‌شود

طبیعت در حرکت است. مادانش ایستا نداریم. پویایی از خصوصیات ذاتی دانش است و دانشی که پویا نباشد، نمی‌تواند در جهت تحولات طبیعت حرکت کند و به عرصه‌های تازه و گسترده‌تر دست یابد. اگر فکرمان مطابق با معلومات روز نباشد، بیهوده راه پیموده‌ایم.»

سمیعی گیلانی، در ادامه سخنانش با بیان جدایی‌ناپذیر بودن فکر و زبان اظهار کرد: «زبان با رشد و پرورش فکر پرورده می‌شود. زبان ایستا وجود ندارد. زبان را کد، نمودار فکر را کد، ایستا و عاریتی است. اگر نوشته‌هایی را می‌بینیم که از حیث واژگان، کلیشه‌ای هستند نشان‌دهنده این است که محتوای نوشته‌ها توجهی به زبان عمیق فارسی ندارند. امروزه مقالات دانشگاهی ما عموماً از این جهات و از نظر زبان فارسی بسیار عاجز، مبهم و نارسا هستند. در آن‌ها مسیر معینی دیده نمی‌شود و منطق بر آن‌ها حاکم نیست.» او در پایان سخنانش گفت: «در آموزش و پرورش بحث بر آن است که معلم بتواند متعلم را به تفکر و اندیشه‌ورزی وادارد و به این منظور تنها جمع‌آوری معلومات کافی نیست؛ مثلاً تنها کافی نیست که معلم بداند شاعر مورد نظر کجا متولد شده است یا آثار او را نام ببرد بلکه باید توانایی این را داشته باشد که شعر را ارزش‌سنجی کند، خصوصیات آن را بیان و راز زیبایی‌اش را آشکار کند و در نهایت جایگاه آن را در تاریخ مشخص کند.»

معصومی همدانی:
آموزش و پرورش
می‌تواند قدرت
نوشتن دانش‌آموزان
را پرورش دهد

حسین معصومی همدانی یکی دیگر از سخنرانان این نشست بود. وی یکی از اهداف مهم آموزش و پرورش را در کشورهای مختلف تربیت شهروند خوب دانست و در این باره گفت: «باید دید کدام حوزه‌های درسی به این هدف کمک می‌کند. من با وجود اینکه ریاضیات و مهندسی خوانده‌ام، معتقدم که برای دستیابی به این هدف اولویت با مجموعه‌ای از معارف مانند زبان، ادبیات، تاریخ و دروس دینی است اما باید به این پرسش پاسخ داد که آیا میزان توجه آموزش و پرورش به این اولویت‌ها متناسب است یا نه.»

این عضو هیئت علمی دانشگاه صنعتی شریف در ادامه سخنانش گفت: «نظام آموزش و پرورش نه تنها باید ایجاد

از سخنانش به تأسیس گروه آموزش زبان و ادب فارسی و کار گروه‌های بررسی مقاطع مختلف ابتدایی، راهنمایی، دبیرستان و دانشگاه در زیرمجموعه این گروه اشاره کرد و افزود: «این نشست به منظور آشنایی مؤلفان و برنامه‌ریزان درسی با فعالیت‌های فرهنگستان تشکیل شده است.»

وی واژه‌گزینی را یکی از فعالیت‌های مهم فرهنگستان دانست و گفت: «فرهنگستان زبان و ادب فارسی بیش از ۴۰ هزار معادل فارسی برای اصطلاحات فرنگی تصویب و دانش واژه‌گزینی را در کشور ایجاد کرده است. بنابراین، از مؤلفان کتاب‌های درسی، که با لغات خارجی سر و کار دارند، انتظار می‌رود آنچه را ما به تصویب می‌رسانیم، در کتاب‌های درسی مورد استفاده قرار دهند.»

حدادعادل با بیان سوابق بررسی‌های فرهنگستان درباره رسم‌الخط زبان فارسی در این باره توضیح داد: «در کار گروه بررسی رسم‌الخط، مقدماتی درباره فصل و وصل کلمات به تصویب رسید که همان مصوبات در سازمان پژوهش مورد استفاده قرار گرفت و در کتاب‌های درسی اعمال شد؛ این در حالی است که مصوبه مقدماتی فرهنگستان بعدها رد شد اما تغییرات زود هنگام اعمال شده در کتاب‌های درسی باقی ماند و اجرای تصمیم فرهنگستان ۲۰ سال طول کشید.»

وی در بخش پایانی سخنانش اظهار کرد: «همت و فرصتی لازم است تا یک بار مسئله رسم‌الخط و استفاده از معادل‌های جدید حل شود و این کار با همکاری فرهنگستان و سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی درسی ممکن است.»

رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، سخنران بعدی این نشست بود. وی با بیان محدودیت‌های سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی درسی در این باره گفت: «ما در نظر داریم مصوبات فرهنگستان را در کتاب‌های درسی اعمال کنیم اما این کار به برنامه‌ریزی برای اجرا نیاز دارد و امیدواریم که تا دو سال آینده عملی شود.»

حجت‌الاسلام دکتر محی‌الدین بهرام محمدیان، کارگزينش ۴۰ هزار واژه معادل فارسی را کاری سترگ دانست و افزود: «با وجود این کار سترگ، هجوم خیلی گسترده‌تر است و به اعتقاد من در حوزه معادل‌سازی اصطلاحات فرنگی باید مانند فردوسی، شاعر بزرگ ایران، عمل کرد.»

احمد سمیعی گیلانی سخنران دیگر این نشست بود که سخنان خود را با تأکید بر استفاده از تجربیات صاحب‌نظران قدیمی به عنوان الگو در تدوین محتوای کتاب‌های درسی آغاز کرد و در این باره افزود: «معلومات به روز، نه تنها با پیشرفت فناوری بلکه با تحولات طبیعت نیز تازه می‌شوند. این اندیشه قرون وسطایی که جهان یک بار برای همیشه آفریده شده، مدت‌هاست که اعتبار ندارد. در طبیعت همه چیز در حرکت است. انگار نیرویی خلاق در درون هر ذرات وجود، جا خوش کرده است.»

این صاحب‌نظر علم و ویرایش در ایران افزود: «دانش نیز در تبادل با

علاقه در دانش‌آموزان برای مطالعه کتاب‌های غیردرسی را در دستور کار خود قرار دهد بلکه لازم است در مورد نوشتن آن‌ها نیز چاره‌اندیشی کند. آموزش و پرورش می‌تواند قدرت نوشتن دانش‌آموزان را نه تنها در کلاس فارسی بلکه در تمام کلاس‌های درس مانند ریاضیات و فیزیک نیز بهبود دهد؛ به گونه‌ای که آنان در هر درس مجبور شوند مطلبی بنویسند.»

معصومی همدانی با بیان فشار فکری و روحی کنکور بر دانش‌آموزان و نظام آموزش و پرورش، در این باره گفت: «متأسفانه مسئله کنکور باعث انحراف آموزش و پرورش از اهداف اصلی خود شده است و در نتیجه محتوای آموزشی نیز در جهت قبولی در کنکور تدوین، مطالعه و آموخته می‌شوند.»

شهین نعمت‌زاده، سخنران بعدی این نشست، زبان را یکی از ابزار آموزشی عنوان کرد و گفت: «پرداختن به چهار مهارت زبانی (گوش دادن، سخن گفتن، خواندن و نوشتن) در رأس فعالیت‌های نظام آموزش و پرورش قرار دارد.»

او تحول ایجاد شده در نظام آموزش و پرورش را مثبت ارزیابی کرد و گفت: «کتاب‌های جدیدالتألیفی که در اختیار دانش‌آموزان قرار گرفته است. موضوع اغلب رساله‌های دانشجویی شده‌اند و این رساله‌ها ثابت کرده‌اند که این تغییر و تحولات، زمینه‌های افزایش خزانه لغات و واژگان دانش‌آموزان را فراهم کرده‌اند.»

این مؤلف کتاب‌های درسی درباره انواع واژه‌های به کار رفته در کتاب‌های درسی گفت: «واژه‌ها از لحاظ نقش آموزشی به چهار دسته واژه‌های هدف، واسط، حاشیه و نشانه‌آموز تقسیم می‌شوند و با استفاده از این طبقه‌بندی به خوبی می‌توان واژه‌ها را نقد کرد.»

نعمت‌زاده در نتایج کلی تحقیق خود درباره واژگان کتاب درسی ریاضی پایه اول ابتدایی گفت: «آموزش درس ریاضی در این پایه، با زبان آغاز می‌شود. بنابراین، باید به پرورش زبان در این کتاب درسی بیش از سایر کتاب‌های درسی پرداخت. در این تحقیق، ابتدا واژگان کتاب ریاضی را بسامدگیری کردم و دریافتم که مجموعه‌ای از واژگان حاشیه‌ای در تمرین‌های این کتاب وجود دارد که نمی‌توان با آن‌ها کاری داشت و معادلی برای آن‌ها پیدا کرد اما در مسائل این کتاب درسی، واژه‌هایی وجود دارد که باید در کاربرد زبان فارسی در آن‌ها دقت لازم را داشت و معلمان وقتی می‌خواهند این درس را آموزش دهند، باید این واژگان کاملاً آشنا باشند.»

این عضو شورای گروه زبان و ادبیات فارسی فرهنگستان در پایان سخنرانی خویش اظهار کرد: «همچنین در کتاب درسی ریاضی پایه اول ابتدایی واژه‌هایی یافت می‌شوند که دانش‌آموزان با آن‌ها آشنایی ندارند و به نوعی برای آن‌ها بیگانه هستند. در کاربرد این گونه واژگان در کتاب درسی ریاضی باید تجدیدنظر شود و تا جایی که امکان دارد، از واژه‌های آشنا استفاده کنیم.»

زهرا زندی‌مقدم سخنران دیگر این نشست درباره یکسان‌سازی رسم‌الخط اظهار کرد: «شیوه نگارش فارسی به دلیل کیفیت اجزا هیچ‌گاه صورت واحد و مورد اتفاقی پیدا نکرده و همواره در معرض تغییر بوده است.»

این عضو گروه رسم‌الخط و دستور درباره توجه فرهنگستان به کتاب‌های درسی گفت: «موضوع کتاب‌های درسی از مسائل اساسی مورد توجه فرهنگستان است و ویرایش آن‌ها از جمله موارد ضروری به شمار می‌رود؛ چرا که اگر مطالب این کتاب‌ها دارای ویرایش درستی نباشد، کوشش‌های معلمان ادبیات نیز در آموزش این درس مؤثر نخواهد بود.»

وی ناهماهنگی‌های موجود بین کتاب‌های درسی، مطبوعات و سایر کتاب‌ها را از جمله آسیب‌های مهم این حوزه دانست و اظهار امیدواری کرد این ناهماهنگی‌ها از بین برود.

نسرین پرویزی، سخنران پایانی این نشست، گزارشی درباره اجرای طرح واژه‌های بیگانه در کتاب‌های درسی ارائه داد. وی در ابتدای این گزارش از وجود ۷۴ گروه تخصصی واژه‌گزینی در این فرهنگستان خبر داد و گفت: «در فرهنگستان زبان و ادب فارسی هر هفته شاهد تشکیل شوراهای هماهنگی با هدف معادل‌سازی اصطلاحات فرنگی هستیم و حدود ۳۵۰ استاد در این شوراها با ما همکاری می‌کنند.»

این عضو شورای گروه زبان و ادبیات فارسی فرهنگستان زبان و ادب فارسی ادامه داد: «مشکلی که وجود دارد، عدم هماهنگی میان محتوای کتاب‌های درسی وزارت آموزش و پرورش با محتوای کتاب‌های درسی دانشجویان است. گروه‌های تدوین این دو گروه از کتاب‌ها نیز جدا از هم تشکیل می‌شوند و در نتیجه شاهد اختلاف نظرهای کارشناسان و استادان این دو حوزه هستیم.»

وی درباره بررسی کتاب‌های درسی توسط فرهنگستان توضیح داد: «کارشناسان فرهنگستان زبان و ادب فارسی واژگان کتاب‌های درسی را به صورت مجزا بررسی کردند و نظرها و پیشنهادهای خود را در اختیار مسئولان نظام آموزش و پرورش قرار دادند.»

پرویزی در ادامه گفت: «گروه واژه‌گزینی فرهنگستان زبان و ادب فارسی حدود ۲۰۰ واژه از کتاب‌های درسی را بررسی کرد که حاصل آن‌ها سی هزار واژه بود که کارشناسان فرهنگستان زبان و ادب فارسی آن‌ها را معادل‌سازی کردند و امیدوارم این تغییرات در کتاب‌های درسی اعمال شوند.»

در نخستین نشست علمی گروه آموزش زبان و ادبیات فارسی با مؤلفان کتاب‌های درسی، که حدود ۴ ساعت طول کشید، حدود صد نفر از برنامه‌ریزان و مؤلفان کتاب‌های درسی وزارت آموزش و پرورش و تعدادی از کارشناسان فرهنگستان زبان و ادبیات فارسی حضور داشتند.

